

**РОДИЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ
В НАУКОВИХ ПРАЦЯХ РУМУНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ
II ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТ.****Антоній МОЙСЕЙ,**ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
antoniimoisei@bsmu.edu.ua**MATERNITY RITES OF POPULATION OF BUKOVINA IN
SCIENTIFIC STUDIES OF THE ROMANIAN RESEARCHERS
THE SECOND HALF OF THE XIX - EARLY XXI CENTURIES****Antoni MOYSEY**Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0001-5295-2271
RESEARCHER ID S-5261-2016

Антоний Мойсей. Родильная обрядность населения Буковины в научных трудах румынских исследователей II половины XIX - начала XXI века. Результаты многочисленного фундаментального анкетирования, этнографического и фольклорного материала, собранного во время полевых исследований представлены в данной статье. Появление серьезных теоретических разработок румынских ученых приводят сегодня к процессу осмысления огромного массива эмпирического материала, накопленного в течение более чем столетия. С меньшим количеством использованных буковинских материалов, но с высокой долей теоретической фундаментальности к этому ряду следует приобщить монографию И. Гиноу. «Этот мир, тот мир» и работу Н.А. Штюке «На пороге белого света», в которых обряды, сопровождающие появление на свет новорожденного человека, получают глубинную философскую колоратуру.

Ключевые слова: Буковина, румыны Буковины, родильная обрядность, трансформация обрядов, анкетирование, типологизация, повитуха, прорицательница.

Вступ. Феномен народження нової людини – є найважливішим етапом всього процесу існування людини як виду. В соціальному плані він має також неабияке значення. На рівні країни приріст населення отримує загальнодержавну вагу. Тому факт народження супроводжується цілим комплексом звичаїв та обрядів.

Арнольд ван Геннеп справедливо вважав, що будь-яка зміна в соціальному стані людини тягне за собою взаємодію світського та сакрального. Вона потребує регламентації та дотримання ритуалу, аби суспільство не відчуло труднощів та не зазнало шкоди. Людина послідовно переходить з одного середовища в інше, з одного соціального стану в інший. У цьому ланцюжку перехідних етапів знаходиться також і момент народження. Він супроводжується церемоніями, єдиною метою яких є забезпечення людині переходу з одного певного стану в інший, визначений. З цього вчений заключив, що в обрядах, пов'язаних з вагітністю і пологами, слід бачити обряди значного громадського та особистого значення. Ці обряди забезпечують майбутнім батькам вступ до особливого, одного з найважливіших осередків суспільства, який утворює постійне ядро суспільства в цілому¹.

Зацікавленість тематикою родильної обрядовості виникла в середовищі румунських інтелектуалів одночасно з інтересом до фольклору та етнографії (I половина

XIX ст.) під впливом європейських праць з народознавства та прийняла дуже широкий характер в другій половині XIX ст. Інтерес до етнографічних студій стимулювався регулярними конкурсами, які оголошувала Румунська академія наук у галузі пізнання народного традиційного життя.

«Лінгвістично-міфологічна» анкета, проведена з ініціативи Б.П. Хашдеу² в 1884-1885 роках і надрукована у I томі «Словника історичного та народної мови румун» (1886-1893), складалася з 206 запитань. Про зміст відповідей на запитальники Хашдеу можна дізнатися з аналітичної роботи румунських дослідників І. Мушлі та О. Бірлі «Типологія фольклору з відповідей на анкети Б.П. Хашдеу», в якій науково був систематизований матеріал 17 тис. сторінок рукопису³. Авторами роботи були типологізовані звичаї та обряди сімейного циклу, зокрема всі етапи народження-хрещення. Зібраний матеріал мав охопити всю територію Румунії, але, на жаль, все залежало від доброї волі збирачів, які не були пов'язані якимись службовими обов'язками з авторами проекту. Тому для Ардялу, а також для таких повітів як Бакеу, Ільфов, Роман і Влашка матеріал відсутній.

Буковина фігурує в зібраних анкетах 32 населеними пунктами своєї південної частини. Серед них Богденешти, Борка, Броштени, Брустурь, Долхаска, Долхешти,

¹ Gennep A., van. Obryady perekhoda. Sy'stematy' cheskoe y' zucheny'e obryadov [Rites of passage. Systematic study of rituals.], Per. s francz, Moskva, Y'zdatel'skaya fy'rma «Vostochnaya ly'teratura», RAN, 1999, P. 9, 49-50.

² Bogdan Petricheycu Hashdeu (1836 - 1907) - Romanian writer, poet, folklorist, historian. Author of a number of works on historiography, comparative philology, linguistics, folklore and lexicography. Active member of the Romanian Academy since 1877.

³ Muşlea I., Bîrlea O. Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu [The typology of folklore from the responses to the questionnaire B.P. Hasdeu], Bucureşti, Editura Minevra, 1970, 634 p.

Дорна-Гура-Негрій, Фаркаша, Форешти, Геїнешти, Джу-рджешти, Городнічени, Ротопенешти, Лемешени, Леспезь, Літени, Меліни, Мірослевешти, Пашкань-Столнічени, Редешени, Руджіноаса, Васкани, Шару-Дорней, Тетерушь, Валя-Глодулуй та ін. Інформаторами стали сільські вчителі та священослужителі, іноді службовці. Серед обрядодій подано табу для породіль, ритуали проведені з метою полегшення пологів, магичні дійства направлені проти злих духів або для умилювання міфологічних істот, які пророкують майбутню долю малюка – *віцунук / ursitoarele (Ursitoarele)*.

З відповідей на анкету можна дізнатися про роль *моши* (укр. *повитуха*) в прийнятті пологів та у всьому комплексі сімейних ритуалів, обряд «продажу дитини» та зміни імені⁴. Поряд з повитухою згадані особи, без яких всі звичаї, пов'язані з появою на світ нової людини та її соціалізацією, в тому числі купання та перше стрижіння дитини, не можуть відбутися – куми і хрещенні батьки⁵.

Для С.Ф. Маріана, одного з найбільш плодovitих румунських етнографів цього періоду⁶, викликав жвавий інтерес життєвий обрядовий цикл румунів від народження до смерті. Докладно досліджений кожний кардинальний етап життя (народження, дитинство, юність, весілля, похорон), а результати пошукової роботи були надруковані як окремі монографії. Обряди, вірування та звичаї, які супроводжують народження дитини і перші роки її життя були описані в роботі «Родини у румунів»⁷ (1892). В своїй антології народних обрядів, присвячених народженню дітей у румунів, які віддзеркалювали характерну для XIX ст. практику, С.Ф. Маріан розкрив широкую картину побутування родинної обрядовості на всій території, заселеної румунами. Але, будучи буковинцем за походженням, місцем служби та проживання, природно, володів багатим місцевим матеріалом. Автор мав розгалужену мережу інформаторів з населених пунктах Буковини: Шкеї, Верхнього Вікова, Калафіндештів, Магали, Строештів, Фунду-Молдовеї, Валя-Путней, Ілішештів, Редешен, Пояна-Стампій, Киндрен, Нижнього Городнику, Красни, Босанч, Кимпулунгу, Сирету, Белечени, Лісаури, Беркішештів та ін. З деяких сіл автор отримав інформацію від декількох респондентів. Окрім того, С.Ф. Маріан, як практикуючий священник, сам добре знав місцеві буковинські звичаї і обряди. У таких випадках він у посиланнях відмічав: «обряд розповсюджений всюди на Буковині», «почутий від багатьох румунів Буковини», «кажуть буковинські румуни» тощо. За своїм соціальним статусом, його інформатори були вчителями, священниками, церковними співаками, гімназистами, домогосподарками та ін.

У монографії описаний також період до вагітності жінки, тобто до «благословенного стану». У розділі «Палке бажання румунки» наведені ритуальні дійства у виконанні жінок у разі бажання чи необхідності завагіт-

ніти. За автором, така необхідність продиктована для неї не тільки власне біологічним мотивом, але і сімейними обставинами, а також соціальною мотивацією. Цілий комплекс обрядів, пов'язаних зі страхом жінки втратити плід, а також лікувальні засоби, застосовані з цією метою, описані в розділі «В іншому стані». Два розділи роботи (III, IV) розкривають вірування у негативних міфічних істот (*Збуреторул, Самка, Авестіца*), які, за народними уявленнями, можуть негативно впливати в періоді вагітності. Описані магичні дії, спрямовані на протидію негативним істотам. Детально автор описав процес використання емпіричних знань з народної медицини, як і сакральних ритуалів задля благополучного завершення пологів. Окремий розділ книги присвячений випадкам дострокового народження (недонесення), часто мертвої дитини. Автор, із знанням справи, перерахував як об'єктивні причини недонесення, так і ті, що пов'язані в народній уяві з впливом потойбічних сил.

Одразу після успішних родів *моша* організовувала миття новонародженого, що носило не лише гігієнічний характер, але одночасно виконувало сакральну місію. Аналогічно розглянутий процес першого грудного годування малюка («*dărtăgea*») породіллем, де профанне і сакральне перемежуються: маленьку людину підносили до маминих грудей на 3-4 день. У роботі описане також народне вірування в існування *віцунук / ursit (Ursitele, Ursitoarele)*, які «пророкували» майбутню долю нової людини. Описаний обряд влаштування *столу віцунки*. З цього ж циклу – хрещення (*Votezul*), де також перемежується профанний фактор: соціалізація нової людини, вибір імені, вибір кумів, хрестини, перша купіль, процес росту дитини, її хвороби, стіл повитухи, стрижіння волосся і сакральний: зміна імені та «продаж дитини» в разі хвороби чи загрози життю, церковні обряди та ін. Велика кількість фольклорних текстів, присутні в роботі, пронизані давньою магією, переплетеною з християнським обрядовим компонентом.

Хоча у своїй роботі С. Ф. Маріан посилається в основному на матеріали про румунів різних територій, подекуди трапляються формулювання: «в деяких частинах Буковини», «на Буковині» на протигагу таким звичним «румуні Буковини»), що вказують на те, що автор має на увазі обряди, характерні і для українців краю. Про це свідчить і певна термінологія, використана в обрядах: в купель, приготовлену для жінки, яка не має дітей клали поряд з іншими інгредієнтами «капусник» (*capusnicu*), серед 24 назв *Самки (Авестіци)* є також *Летиха (Lerîha)* і *Глубина (Glubîna)*, а злого духа *Збуреторула* зовуть ще і *Змієм (Smeu)*. З посиланням на Б. П. Хашдеу, автор стверджував про розповсюдження молитви проти злого духа і у слов'янських народів.

Двотомна монографія Єлени Нікуліце-Воронки⁸ «Звичаї та вірування румунського народу»⁹, яка побачила світ у 1903 р., упорядкована згідно методики предста-

⁴ For more details this ceremony see the work, Mojsej A.A., Potapova L.B., Vy' lka L.Ya. «Ry'tual prodazhy' rebenka (y'zmeneny e y'meny') u ukra'y'ncev i rumyn Bukoviny» [The ritual of selling a child (changing the name) among Ukrainians and Romanians of Bukovina], *Codrul Cosminului*, XXII, 2016, N. 2, P. 227-242.

⁵ Ibid., p. 99-100, 427-429.

⁶ Marian Simion Florea (1847 - 1907) - Romanian priest, ethnographer. He left a huge ethnographic heritage, consisting of more than 150 historic and ethnographic works, a large number of manuscript materials. Romanian Academy of Sciences academician, the "father of Romanian ethnography".

⁷ Marian S. Fl. Nașterea la români [Birth of the Romanian], Sudiu etnografic, București, Lito-Tipografia Carol Gobl, 1892, 441 p.

⁸ Niculiță-Voronca E. (1862-1939) - folklorist, poet, novelist. Representative mythological school in ethnography.

⁹ Niculiță-Voronca E. Datiniile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică [Romanian traditions and beliefs of people gathered and arranged on mythological], Vol. I, Iași, Polirom, 1998, 503 p.; Vol. II, Iași, Polirom, 1998, 646 p.

вників міфологічної школи. В ній, серед об'ємного етнографічного матеріалу, зустрічається також тема родильної обрядовості. Добре проілюстрований звичай обрання зустрічного кума, вірування про підміну дияволом дітей, використання васильків та маку в родильних обрядах, табу для маленьких дітей і вагітних жінок щодо дзеркала і води, доля дітей на тому світі. У роботі подані народні вірування в янголів при народженні, про віщунок, в негативні міфічні істоти (*відьми, лісової баби – Штіма Педурії (Știma Pădurii), диявола, мороїє*). Добре описаний обряд хрещення, роль хрещеного батька та кумів, обряд стриження волосся і нігтів. Монографія оздоблена багатим фольклорним матеріалом, в тому числі на тематику родильної обрядовості. Однак, слід відмітити розпорошену манеру викладання матеріалу, що здійснений не в руслі життєвої еволюції людини, а через призму чотирьох стихій як першооснов світу: землі, води, повітря і вогню, що, звісно, ускладнює використання безсумнівно цінної первинної інформації. У своїх роботах Є. Нікуліце-Воронка вбачала джерела багатьох форм традиційної народної культури у римській міфології, а в кожному образі-персонажі – втілення природних стихій та елементів. Однак міфологічний підхід не спотворив суті об'ємного матеріалу, зібраного нею. Праця Є. Нікуліце-Воронки ґрунтується на масивному охопленні автентичного фактажу з Буковини: лише з північної частини Буковини в її працях знаходимо посилення на інформаторів з понад 40 населених пунктів, а зі всієї Буковини її праця ґрунтується на матеріалі, зібраному від понад двох сотень інформаторів з близько 60 населених пунктів. Аналіз перших трьох розділів „Звичаїв і вірувань румунського народу” свідчить, що із загальної кількості зібраного матеріалу, інформація з Буковини становить понад 80 %, що вказує на те, що основний ареал досліджень Нікуліце-Воронки належить Буковині. Найчастіше дослідниця використовувала інформацію з таких українських, румуномовних або змішаних населених пунктів північної частини Буковини, як Михальча¹⁰ (484 посилань), Роша (152), Магала (96), Бросківці (88), Ропча (49), Волока (20), Малий Кучурів (19), Коровія (15), Корчівці (12), Сторожинець (12), Йорданешти (12), Молодія (6), Остриця (4), Іжівці (4), Гореча (4), Карапчів (3), Станівці (3), Бояни (3), Чагор (1), Багринівка (1) та ін. В роботі Є. Нікуліце-Воронки наведені прізвища багатьох інформаторів з буковинських сіл. Серед найбільш активних дослідниця згадала: А. Мотока та Н. Філіпа з Михальчі, І. Писарчука з Роші, В. Маслоского та Д. Григоращука з Магали, Г. Білецького з Волоки, Д. Михайлюка з Бросківців, А. Смолінчука з Горечі, К. Геїна зі Сторожинця, А. Сорочана з Ропчі, Г. Пую з Молодії, П. Божеску з Йорданештів, А. Гайдичука з Жучки та ін. З цього видно, що часто національна належність звичаїв не уточнюється, що є природно, бо в буковинському краї родильна обрядовість між християнами (українцями і румунами) не істотно відрізнялась. А деякі прізвища інформаторів (Андрійчук, Костинюк, Мар'янчук з Михальчі; Деменчук, Михайлюк з Сторожинця; Ікімчук, Іфтімчук, Лукач з Шкеї; Гідич з Топорівки; Скрипничук, Семенюк, Писарчук, Демчук з Роші; Смолінчук з Городнику; Багрин, Михалюк з Бросківців) доводять, що дослідниця мала

широку інформативну базу серед українців краю.

Тематика обрядовості та фольклору, пов'язаних з народженням нової людини, викликала інтерес одного з послідовників С.Ф. Маріана – Артура Горовея¹¹. У 1909 р. у видавництві «Мінерва» вийшла його монографія «Наші звичаї при народженні»¹². У вступі автор протиставив психологічні особливості молодих жінок з міста та села. Вказавши, з його переконання, на небажання деяких міських жінок народжувати та появу лікарів, які здійснювали аборти, він стверджував, що в здоровій сільській громаді бажання мати дітей є явищем природним, достойним наслідування. Аналіз обрядів, які супроводжують цю визначну подію в житті кожної сім'ї А. Горовея розпочав з бажання молодої жінки мати дітей, великої кількості дій, спрямованих на подолання безплідності (молитви, зілля, ворожіння). Далі він послідовно розкрив звичаї, пов'язані з вгадуванням статі майбутньої дитини, полегшення мук під час пологів. Описана також обрядовість післяродового періоду: перша купіль, вірування у пророцтво віщунок, перша пелюшка, «звільнення хати», родини, крижми, роль кумів, хрещення, вибір імені, «продаж дитини» у випадку хвороби, дарування колачів та ін. У роботі автор використав багато фольклорних текстів, що відповідали кожному з описаних ритуалів.

Однак, будучи журналістом, А. Горовея оформив свою монографію без посилань, прийнятих в наукових працях. Локалізація оприлюдненої інформації здійснювалася шляхом посилань в тексті: часто – на Буковині, іноді вказаний населений пункт або повіт. Етнографічний матеріал з Буковини пронизує весь цикл обрядів, пов'язаних з появою на світ нової людини. Інформація з Буковини була зібрана за допомогою групи збирачів, які гуртувалися навколо журналу „Вечорниця” (гол. редактором якого був А. Горовея) і мали контакт з цілою мережею місцевих інформаторів. Як зазначав сам автор, найбільший внесок в акумулюванні етнографічного матеріалу з різних тем зробили С. Кіріляну (зібрав дані з с. Педурени, Леспезь, Васкани), М. Лупеску (Броштени), П. Хереску (Геїнешти), В. Ціфеску (Шарул-Дорней), В. Худіце (Богденешти), Н. Томеску (Джурджешти), С. Михайлеску (Джулешти), Т. Іонеску (Долхаска) та ін.

У міжвоєнному періоді етнографічні дослідження проводили представники монографічної (бухарестської) школи Дімітрія Густі. Створювались змішані експедиційні групи, які склалися зі спеціалістів різних галузей знань. Проводилися комплексні польові дослідження, під час яких була вивчена, в тому числі, й родильна обрядовість, процес входження новонародженого в життя громади. Дещо зміщені і акценти пошукової роботи в бік соціальних внутрішніх відносин в спільноті (освячення, купання, хрестини, роль повитухи і кумів тощо). Результатами подібної пошукової праці стали монографічні праці, присвячені обрядам румунських сіл. В 1936 р. під керівництвом Д. Густі був створений «Музей села» в Бухаресті.

На матеріалах соціологічних анкет розповсюджених представниками монографічної школи ґрунтувала свої дисертаційні дослідження К. Костафору. У 1945 р. на основі інформації, зібраної з сіл Фонду Молдової Сучавського повіту (південна частина Буковини) у 1928 р.,

¹⁰ Nowadays the main population of the village is Ukrainian.

¹¹ Arthur Gorovey (1864 - 1951) - Romanian folklorist, poet, writer, founder of magazines, of which the most famous "gatherings. Magazine for literature and traditions» («Șezătoarea. Revistă pentru literatură și tradițiuni»), founded in 1892.

¹² Gorovei A. *Datinile noastre la naștere* [Our traditions at birth], București, Minerva, 1909, 97 p.

Рунку Горжського повіту в 1930 р. та Корнова Унгенського повіту в 1931 р., К. Костафору видала роботу «Монографічне дослідження сім'ї»¹³, в якій висвітлені сімейні ритуали в період народження нової людини. Дуже добре висвітлена тема соціальних відношень у випадку позашлюбного народження дитини, проблема бездітних сімей, ритуальні обов'язки перед хрещеними батьками. Авторка провела аналіз, базуючись на автентичних даних, отриманих під час безпосереднього усного спілкування з інформаторами.

Одним з найбільш фундаментальним дослідженням етнографії румунів на даний час слід вважати проект складання «Румунського Етнографічного Атласу», реалізованого в 60-80 роках ХХ ст. зусиллями співробітників Інституту Етнографії та Фольклору «Костянтин Бреїлоу» Румунської Академії наук. Аби зрозуміти масштаб та фундаментальність цього дослідження слід сказати, що за допомогою запитальників, які містили 1200 запитань, було опитано 18000 суб'єктів з 600 населених пунктів Румунії. Отримана інформація синтетично була занесена на більш ніж 1000 етнографічних карт, тематично класифікованих у 5 томів. Більш розширено матеріал опублікований в корпусі документів «Румунські етнографічні документи» (РЕД). В серії «Свята і звичаї» вийшло вже 4 томи. Четвертий том цієї серії підсумовує результати дослідження на території Молдови, в тому числі Буковини. В межах Сучавського повіту були проведені масштабні дослідження в 16 селах: Арборе, Бороая, Броштени, Калафіндешти, Долхешти, Думбревени, Фунду Молдовей, Меліни, Пелтіноаса, Пояна Стампій, Стража, Стулпикани, Шару Дорней, Удешти, Ватра Молдовіцей, Нижній Віков.

В першій частині тому, присвяченій обрядам і звичаям сімейного циклу, фундаментально розглянута родильна обрядовість. Всі основні етапи процесу появи на світ нової людини: народження дитини, діяльність повитухи, перша купіль, пригостання з нагоди народження дитини, турбота про здоров'я породіллі, вірування в існування віщунок, роль хрещених батьків і кумів, святкування і купання після хрещення, зміна імені та «продаж дитини» були типологізовані на основі цілого масиву даних, в тому числі з південної частини Буковини¹⁴.

При народженні дитини піддані аналізу звичаї, пов'язані з місцем народження (на землі, біля ліжка, на печі, на ліжку, «де прийдеться»); з положенням породіллі при родах (лежачи, на колінах, випадки панічного бігу); з підстількою (солома, покривало на соломі, солома на землі, кожух, «щось тепле»); засоби полегшення родів, в тому числі магічна практика: із сповиванням малюка (весільна сорочка одного з батьків, звична сорочка, в ганчір'я з дому, в кожусі); з місцем покладання новонародженого на землю (біля печі, ліжка, мами, ікон,

у східному кутку кімнати); з особою, яка піднімала до гори дитину зразу після народження (моша, батько, хрещена мати); з практикою захисту дитини від хвороб чи негативних міфологічних істот¹⁵.

Роль *моші*¹⁶ розглянута з різних аспектів: аналіз існуючої термінології, вибір *моші* (з родичів, матір жінки, її бабуся, свекруха, стара уміла жінка тощо); функції повитухи щодо породіллі, щодо дитини; зобов'язання батьків перед *мошею*¹⁷.

Перше купання новонародженого, як дія гігієнічного і обрядового значення, викликає інтерес дослідників своєю термінологією, увагою до виду води, яка використовується (непочата, освячена тощо), до речей, що ставляться у купіль. Ритуальне значення має також місце, де виливають воду після купання.

Акт пригостання з нагоди народження дитини, який проводився в домі породіллі відразу після родів, дозволив дослідникам типологізувати матеріал про види страв, спеціальне пригостання для моші, те, що має їсти сама молода мама, хто приносив пригостання (повитуха, хрещена мати, родичі, друзі). Не залишений поза увагою також магічний компонент обряду. Зокрема, подані засоби захисту породіллі від пристріту, чаклунства та хвороб. Окремо подано матеріал про пророкування долі новонародженому *віщунками*: їхні народні назви, кількість, місце і час появи, *стіл віщунок* (їжа, рослини і речі, які ставили на цьому столі), процес провіщення.

В підрозділі «Хрещені батьки» перераховані всі варіанти назв цих почесних осіб, підкреслена їх соціальна роль, розкрита логіка відбору «стрічного куму», обов'язки хрещених батьків перед дитиною, батьків дитини та дитини перед хрещеними батьками; подана типологізація обряду хрещення та стриження волосся¹⁸.

Куметрія¹⁹ (*cumătria*) – це обряд святкування із застіллям факту народження нової людини, що є важливим моментом в соціалізації нового члена сім'ї, як і певним кроком в зростанні авторитету батьків новонародженого. Автори монографії розглянули в цьому випадку всі варіанти існуючих назв обряду, склад учасників, звичай запрошення на хрестини, організацію самого столу, час проведення, зміст вітальних промов, види подарунків. Купання після хрещення розглянуто в звичному розрізі: назви, час проведення, інгредієнти, які ставили в купель тощо.

Відповідаючи на запитання про мотив зміни імені, інформатори повідомили, що це робилося у випадку хвороби дитини, «щоб обманути смерть». За ритуалом могли змінювати ім'я дитини батьки, повитуха, священик. Іноді, в разі тяжкої хвороби, дитину умовно дарували. На Буковині маля «дарували» жінці, якій щастило з дітьми. «Продаж дитини», як обряд, який проводився у випадку її хвороби був зафіксований у більшості досліджених селах південної частини Буковини. Основні ета-

¹³ Costaforu C. Cercetarea monografică a familiei. Contribuție metodologică, ediție îngrijită și studiu introductiv de Maria Voinea [Monographic research family. Methodological contribution,], Edited and foreword by Maria Voinea, București, Editura Tritonic, 2005, 382 p.

¹⁴ Sărbători și obiceiuri: răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român [Holidays and customs: Romanian Ethnographic Atlas answers to questionnaires], coord.: Ion Ghinoiu, București, Editura Enciclopedică, 2004, Vol. IV, P. 3-48.

¹⁵ Ibid., P. 3-6.

¹⁶ The etymology of names midwife, moasha see the article A. Moysse 'Features common operation midwives and midwives in maternity rituals Ukrainian and Romanian population Bukovina', *Current issues of social studies and history of medicine*, 2016, N. 3 (11), P. 69-78.

¹⁷ Sărbători și obiceiuri: răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român [Holidays and customs: answers to questionnaires Romanian Ethnographic Atlas], coord.: Ion Ghinoiu, București, Editura Enciclopedică, 2004, Vol. IV, P. 7-11.

¹⁸ Ibid., P. 12-31.

¹⁹ In Ukrainian villages of Bukovina – christening.

пи обряду зводились до передавання дитини через вікно за гроші жінці яка мала багато здорових дітей, або родичці. Це робилися батьками, чи хресною матір'ю (ненашею). Наступний етап – входження «другої матері» через двері до хати. Нове ім'я вимовляли під час передавання дитини через вікно. На завершальному етапі обряду дитина передавалась своїм батькам з новим ім'ям. Дослідники зареєстрували на Буковині також інші форми проведення обряду лікування дитини з використанням прийому заховання (уходу) від злих духів (проведення через отвір, викопаний в березі ріки; проведення попід борозну)²⁰.

В 2012 році побачила світ у видавництві Яського університету «А.І. Куза» фундаментальна монографія Адіни Хулубаш²¹ «Родильні обряди в Молдові. Типологія і корпус текстів»²². Робота ґрунтується на дуже широкій джерельній базі. Вона зібрана на основі значного масиву джерельних матеріалів з даної тематики, які зберігаються у фондах Яської філії Румунського філологічного інституту імені А. Філіппіде Румунської академії наук під назвою «Фольклорний архів Молдови і Буковини». Фольклорний архів інституту має понад 80 тис. документів. Переважна їх кількість зібрана під час реалізації проекту «Загальний фольклорний та етнографічний запитальник», робота над яким проводилась з 1969 до 2010 року великим колективом професіоналів. Відповіді отримані з-понад 800 населених пунктів історичної Молдови. В ній знаходимо етнографічну інформацію з 86 населених пунктів Буковини, в тому числі з її північної частини. До цього в монографії використана інформація, акумульована румунськими дослідниками за більш ніж століття інтенсивної польової роботи.

Авторка розглянула народження як процес еволюційний, який під час свого розвитку проходить трансформації. Тому і обрядовість, яка супроводжує це явище, не залишилась незмінною протягом часу, а зберегла ті елементи, яким притаманна адаптивна властивість і вона знайшла свою нішу в нових соціально-економічних особливостях людської спільноти. На її думку, система вірувань, пов'язаних з народженням, не порушила своєї рівноваги через те, що пологи відбуваються в лікарнях, обряди пройшли процес селекції і кристалізації і, як результат, вони не перестають передаватися через покоління. Подібна резистентність духовної спадщини пояснюється Адіною Хулубаш специфікою родильних обрядів. Секретність процесу родів, мотивована фізіологічно і магічно, виняткова участь жінок в здійснюванні традиційної практики в інтимній обстановці домашнього середовища, захистили цей сегмент сімейних ритуалів від публічності та відхилення від початкового варіанту. Поряд з цим, навіваючи страх, існувала таїна, життя як чудо, всі ці фактори створюють основи того спільного, що існує між родильною і похоронною обрядністю. Це сприяє безупинній передачі цієї інформації, всупереч модернізованому суспільству. Прихованість традиційної інформації в добу урбанізації ніяк, однак, не сприяє зни-

кненню магічної практики зі згаданих обрядів. Релігійні ритуали містять у своїй структурі язичницьку практику: певний момент ініціації молодої жінки проходженням через муки пологів, ритуал стриження чуба хлопчика, завбачення майбутньої професії малюка тощо.

Перша частина роботи А. Хулубаш присвячена теоретичному осмисленню об'ємного фактичного матеріалу, який в Румунії та за її кордонами накопичений в родильній обрядовості. До речі, в компаративному аналізі присутній також і матеріал з України. Авторка виділяє декілька ключових питань: загальна закономірність родильних вірувань і обрядів, плодючість і стерильність як проблема жінок, магічний захист дитини і породіллі, піч і поріг як сакральні індикатори в домашньому світі, проблема незвичайних дітей (з зубами, хвостом, позашлюбні та ін.), хрещені батьки (нашій), типологія колицових пісень, божества долі в архаїчних віруваннях²³. В другій частині монографії проведена типологізація родильних обрядів, звичаїв та вірувань, починаючи з питань зачаття, вагітності і закінчуючи відлученням дитини від грудей. Абсолютно у всіх розділах цього аналізу присутні матеріали з Буковини. Завершує роботу розділ, в якому представлений корпус текстів; колицові пісні, замовляння, частівки, промови і казки.

Підсумовуючи сказане, можна з певністю стверджувати, що джерельна база для дослідження родильної обрядовості на Буковині, наявна в наукових роботах румунських етнографів, вона є достатньою для опису, класифікації, типологізації та картографування, які, в принципі, реалізується сьогодні в масштабах всієї Румунії. Опублікований матеріал дозволяє також проаналізувати процес трансформації обрядів родильного циклу, зрозуміти їх адаптивний потенціал та загальні закономірності змін в духовній сфері суспільства. Наявний в згаданих працях буковинського матеріалу створює належне підґрунтя для створення об'єктивної картини цього етапу сімейної обрядовості в нашому краї. Звісно, для більш ґрунтового наукового аналізу, потрібні експедиційні дослідження в українських селах. Це дало б змогу вивчити взаємовпливи культури цих двох автохтонних народів на рівні звичаїв, обрядів і вірувань, пов'язаних з народженням нової людини.

Результати чисельних фундаментальних анкетувань, етнографічний та фольклорний матеріал зібраний під час польових досліджень, поява серйозних теоретичних розробок румунських вчених приводять до розуміння, що народознавча наука виходить на новий, етнологічний етап. Він характеризується процесом осмислення величезного масиву емпіричного матеріалу, набутого протягом більш ніж століття. До праць, які ознаменують цю тенденцію, можна зачислити проаналізовану в даній статті монографію А. Хулубаш. З меншою кількістю використаних буковинських матеріалів, але з високою долею теоретичної фундаментальності до цього ряду слід приєднати монографію І. Гіною²⁴ «Цей світ, той світ» та роботу Н.А. Штюке «На порозі білого світу», в

²⁰ Ibidem, P. 31-48.

²¹ Adina Hulubash maiden surname Chibotariu - employee Iasi Branch of the Romanian Institute of Philology of A. Filippide, PhD, Director of the Department of Ethnography and Folklore Research interests: ethnology, folklore, poetry.

²² Hulubaş A. Obiceiuri la naştere din Moldova. Tipologie şi corpus de texte [Habits birth of Moldova. Typology and corpus of texts], Iaşi, Editura Universităţii A.I. Cuza, 2012, 415 p.

²³ Ibidem, P. 20-161.

²⁴ Ion Ginoiu - PhD, scientific secretary of the Institute of Ethnography and Folklore them. AK Braila Romanian Academy; Coordinator of the publication "Romanian Ethnographic Atlas" and the set of "Romanian ethnographic documents"; Coordinator of the 5-volume edition «Celebrations and ceremonies. Responses to the questionnaire "Romanian Ethnographic Atlas"».

світ»²⁵ та роботу Н.А. Штюке²⁶ «На порозі білого світу»²⁷, в яких обрядодії, що супроводжують появу на світ нової людини, отримують глибинну філософську колоратуру.

Moysey Antony. Maternity rites of population of Bukovina in scientific studies of the Romanian researchers the second half of the XIX - early XXI centuries. In this article the information component is presented in the works of different generations of Romanian ethnographers concerning maternity rites of the population of Bukovina, its southern and northern parts. Considered availability of materials is obtained from informants from Bukovina, which is a result of massive ethnographic survey conducted since the second half of the XIX century and to the nowadays. Among them is certainly valuable information about the population of Bukovina is analyzed in the article "Linguistically-mythological" questionnaire, conducted on the initiative of B.P. Hashdeu in 1884-1885 years; much research work represent "Bucharest sociological school", were held in the interwar period (material regarding Bukovina is used in the work of K. Kostaforu); fundamental research was provided under the accumulation of material for Romanian Ethnographic Atlas assembly, initiated by the Institute of Ethnography and Folklore "Constantin Brailoiu" of the Romanian Academy of Sciences; a large amount of source material on the subject, which is stored in the collections of Iasi Branch of the Romanian Institute of Philology of A. Filipide of the Romanian Academy of Sciences entitled "Folklore Archives of Moldova and Bucovina", collected during the project "common folk and ethnographic questionnaire" (1969 - 2010). To understand the typological characteristics of the maternity rituals Ukrainians and Romanians in Bukovina article deals with the monograph, based on a rich Bukovinian source materials. The most noun materials in this current question are researches of S. F. Marian, E. Nikulitse-Voronka, A. Horovey. For the current state of devel-

opment of the designated subject is demonstrative A. Hulubash's monograph, based on materials already mentioned "common folk and ethnographic questionnaire." Moreover, it should be emphasized that the Bukovinian materials were widely represented in works devoted to Moldova. However, it mostly concerns southern Bukovina and only partially to the northern part. These gaps are filled with materials collected in the works of S.F. Marian, E. Nikulitse-Voronka, including also collection from Ukrainian villages.

Key words: Bukovina, Bukovina Romanians, maternity ritualism, rites of transformation, questioning, typology, midwife, prophets.

Мойсей Антоній - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Коло наукових інтересів: історія української культури, історії України, традиційної культури українського населення, взаємодія в галузі традиційної культури українського та східнороманського населення Буковини, процеси етнокультурної ідентичності в прикордонних регіонах. Автор 190 наукових публікацій, в тому числі 5 монографій.

Moysey Antony - Doctor of Historical Sciences, Chief of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies in Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Research interests: history of Ukrainian culture, history of Ukraine, traditional culture of Ukrainian population, interplay in area of traditional culture of Ukrainian and eastromanian population of Bukovina, processes of ethnocultural identity in border regions. Author of 190 scientific publications including 5 monographs.

Received: 18. 01. 2017

Advance Access Published: April, 2017

© A. Moysey, 2017

²⁵ Ghinoiu I. Lumea de aici, lumea de dincolo. Ipostaze românești ale nemuririi [People here, the underworld. Romanian poses immortality], București, Editura Fundației culturale române, 1999, 330 p.

²⁶ Narchisa Shtyuke - PhD, associate professor of the University of Bucharest, author of fundamental works on maternity rites.

²⁷ Știucă N.A. În pragul lumii albe [The threshold white world], București, Centrul Național de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare, 2001, 234 p.